

ZGODOVINA NEKDANJE PLEMIŠKE PALAČE
IN NJENIH VRTOV V VALDOLTRI.
OD BENEDIKTINSKEGA SAMOSTANA IN SAMOSTANSKIH VRTOV
DO HOTELA CONVENT IN HOTELSKIH TERAS V ANKARANU

Ines UNETIČ

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za umetnostno zgodovino, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
Interpretatorka kulturne dediščine, Selšček 8a, 1382 Begunje pri Cerknici
e-mail: ines.unetic@ff.uni-lj.si; inesunetic@gmail.com

IZVLEČEK

V prispevku je orisana zgodovina poslopja in oblikovanega vrta, ki sta nekdaj pripadala beneškemu samostanu, kasneje koprski plemiški družini in danes podjetju Adria – turističnemu podjetju v Ankaranu. V raziskavi je bilo analizirano arhivsko gradivo in različna literatura, podatki pa so bili pridobljeni tudi na podlagi terenskega dela. Pri obdelavi podatkov so bila upoštevana različna znanstvena spoznanja; prav tako so bili uporabljeni ustrezni interdisciplinarni pristopi. Rezultat študije je precej celovit prikaz razvoja in sprememb na nekdanjem samostanskem in današnjem hotelskem kompleksu v Ankaranu.

Ključne besede: benediktinski samostan, letna rezidenca, S. Nicolò d'Oltra, Valdoltra, Ankaran, Madonizza, samostanski vrt, oblikovani vrt, hotel Konvent, hotel Convent, Vinko Glanz, Anton Bitenc, Edo Mihevc, krajinjski slog, arhitektonski vrt

STORIA DI UN PALAZZO NOBILIARE DI UN TEMPO E DEI SUOI
GIARDINI A VALDOLTRA
DAL MONASTERO BENEDETTINO E GIARDINI MONASTICI ALL'HOTEL CONVENT
E LE SUE TERRAZZE AD ANCARANO

SINTESI

L'articolo traccia la storia dell'edificio e del giardino modellato che una volta appartenevano al monastero veneziano e successivamente alla famiglia nobile di Capodistria, e che oggi sono proprietà dell'Adria, un'impresa turistica di Ancarano. Nella ricerca sono stati analizzati materiali di archivio e varia letteratura, i dati sono stati raccolti anche mediante lavoro sul campo. L'elaborazione dei dati ha tenuto conto di varie scoperte scientifiche; inoltre, ci si è avvalsi anche di adeguati approcci interdisciplinari. Il risultato dell'indagine è un quadro piuttosto completo dello sviluppo e dei cambiamenti apportati a questo complesso di Ancarano, originariamente monastico, oggi alberghiero.

Parole chiave: monastero benedettino, residenza estiva, San Nicolò d'Oltra, Valdoltra, Ancarano, Madonizza, giardino monastico, giardino modellato, hotel Konvent, hotel Convent, Vinko Glanz, Anton Bitenc, Edo Mihevc, stile paesaggistico, giardino architettonico

Zelen in rodoviten zaliv, kjer danes leži naselje Ankaran, je vzbujal že domišljijo Grkov ter zanimanje Rimljanov. Ostanke rimskih vil in antičnega pristanišča na tem mestu pričajo, da so se Rimljani tu tudi naselili (Semi, 1935, 7; Logar, Župančič, 1981, 299; Logar, Župančič, 1982, 165). Po antičnem obdobju večjih gradbenih aktivnosti v zalivu najverjetneje ni bilo, vsaj ne do 10. oz. 11. stoletja, ko so v tem prostoru postavili cerkvico posvečeno svetemu Apolinariju.

Sakralni objekt je stal na jugozahodnem delu gričevnatega sveta, ki je že tedaj pridobil latinsko poimenovanje »Ultra«¹ – predel tega sveta, kjer je bila cerkvica, pa so imenovali »Gasello«. Cerkvica svetega Apolinarija je tedaj še sodila pod tržaške škofe in tako lahko predvidevamo, da je imela patrocinijske mučenca svetega Apolinarija Tržaškega. Kdaj točno so cerkev postavili, ni jasno. Možno je, da je bila zgrajena že okoli leta 900 (Semi, 1935, 7) ali pa nekoliko kasneje, leta 1053, kot lahko zasledimo v mlajših arhivskih zapisih.² Znano je, da je duhovnik Remedio leta 1072 z dovoljenjem tržaškega škofa Adalgerija (1031–1072) cerkvico in njej pripadajoča okoliška zemljišča podarili opatu Zenu, predstojniku beneškega benediktinskega samostana *S. Nicolò del Lido di Venezia* (Oter Gorenčič, 2012, 557; Cigui, 2007, 414; Naldini, Darovec, 2001, 157; Semi, 1935, 7–8). V Valdoltri se je tako oblikoval samostan *S. Nicolò d'Oltra*, ki je svoje meje s pomočjo daril zvestih okoliških prebivalcev ter s pomočjo nakupov v naslednjih stoletjih še nekoliko razširil.³ Območje samostana se je razširilo tudi leta 1152, ko je pod pristojnost samostana svetega Nikolaja v Valdoltri prešel samostan svetega Marijinega oznanjenja (ki je tedaj stal še izven koprškega mestnega obzidja). To dejstvo pa govori v prid predpostavki, da je samostan v Valdoltri tedaj že stal (Cigui, 2007, 414).⁴

Gradnja samostana se je verjetno začela kmalu po 11. stoletju in je s presledki trajala vse do leta 1572,⁵ ko so ob samostanskem kompleksu zgradili campanile. V poznem 17. stoletju – natančneje leta 1686 – so predelali oz. dokončali fasado samostana (Oter Gorenčič, 2012, 558; Semi, 1935, 8) in mogoče je bila podoba samostana že tedaj takšna, kot nam jo prikazuje vir iz leta 1775 (PAK, 302, 25–28; glej Sliko 1). Na tej upodobitvi

lahko vidimo, kateri stavbni deli so sestavljali samostanski kompleks v drugi polovici 18. stoletja: campanile na enem koncu stavbnega kompleksa, vmes dvonadstropni objekt v obliki črke L, ki je predstavljal glavni del samostana, in na drugem koncu še manjši povišan objekt. Ta manjši objekt je verjetno služil kot gospodarsko poslopje, saj so imeli menihi okoli samostana precej kmetijskih površin, kmetijske pridelke pa so morali tudi nekatere shraniti. Glavni objekt v obliki črke L je bil samostanska zgradba in na upodobitvi deluje kot novejša gradnja. Ta je imela na južni strani oblikovan triločni vhod ter po celotni fasadi razporejene okenske odprtine, ki so bile tesno nanizane v liniji in pravokotnih oblik. Samostanska zgradba se je naslanjala na zvonik, ki je bil dokončan v drugi polovici 16. stoletja. Zanimivo je, da na izrisu samostanskega kompleksa iz leta 1775 cerkev ni prikazana – razlog je mogoče v tedaj že spremenjeni funkciji celotnega kompleksa (v tem času je bil opravljen nakup samostana s strani koprške plemiške družine) ali pa v neveščem risarju, saj bi moral cerkveno ladjo prikazati v aksonometriji za samostansko zgradbo (torej bi se stavbna telesa deloma prekrivala). Cerkev je na današnjem mestu gotovo stala že od začetne postavitve cerkvice sv. Apolinarija, kar nam potrjujeta naslednja podatka: v času Paola Naldinija (1632–1713) je imela cerkev dvojni patrocinijski oltar, saj sta bili v glavnem oltarju podobi sv. Apolinarija in sv. Nikolaja (Darovec, 2001, 158; PAK, 302, 24). O starejšem poreklu cerkve pa pričča tudi zvonik, ki je označen z letnico 1576 in so ga zgradili na že obstoječi cerkveni ladji, kot je razbrati še iz današnjega stanja (glej Sliko 2).

Samostan sv. Nikolaja je bil priljubljeno bivališče beneških benediktincev, ki so v to »dolino preko« radi in pogosto zahajali. V 16. stoletju je bilo njihovo bivanje večkrat prekinjeno, saj je v letih 1511, 1554 in 1573 v Istri pustošila kuga, leta 1573 pa je bil samostan celo čisto zapuščen (PAK, 302, 24; Semi, 1935, 7–8). Menihi so svoj samostan obogatili z marsikaterim umetniškim delom ter drugim okrasom iz Benetk,⁶ dodatno vrednost pa je bivališču dajala privlačna okolica. Kot lahko razberemo iz zapisa (najverjetneje iz 19. stoletja), je bila panorama samostana veličastna – na eni strani

1 Iz izraza *ultra* se je razvil sodobni *oltra*. Besedi označujeta pomen preko, onstran, drugi. Tako so tedaj zaliv oz. dolino, kjer danes leži Ankaran, označili kot dolina preko, tudi druga dolina – glede na bližnji Koper. Možno je tudi, da so pridevnik *oltra* dodali, da bi na ta način razlikovali cerkev v Valdoltri od istoimenske cerkve v Benetkah (Naldini, Darovec, 2001, 157). Včasih se je pogosto uporabljalo poimenovanje Valdoltra (kot poslovenjena različica izraza *valle d'Oltra*) in je opredeljevalo celotni ankaranski zaliv, danes pa zasledimo tudi ožji pomen, ki se nanaša na ortopedsko bolnišnico Valdoltra ter njej bližnji del naselja Ankaran.

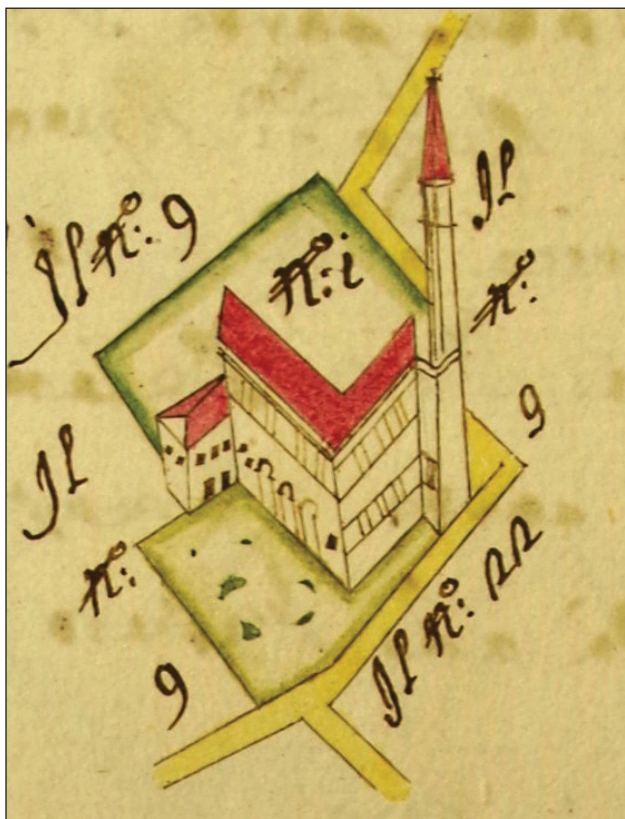
2 V arhivu Madonizze lahko zasledimo zapis o zgodovini samostana v Valdoltri, kjer je pisec kot letnico postavitve cerkvice opredelil leto 1053. Cerkvico naj bi dal postaviti patriarh, škof in dož Contarini (PAK, 302, 24).

3 Kot primer so benediktinci v 13. stoletju pridobili nekaj vinogradov. Zemljišča so samostanu prodali Bonifacio de Walpurga in njegov zet Ottone ter Giovanni Girgilia (Cigui, 2007, 414).

4 Podobno potrjuje tudi kasnejši prevzem cerkve Marijinega oznanjenja ob Petrarijevih vratih v Koprju. Leta 1426 sta Marino della Rocca in njegova mati Leonora cerkev s hišo in vrtom podarila samostanu. Leta 1445 je tako v imenu opata beneškega samostana na Lidu cerkev prevzel njegov prior Janez. S tem pa je bil povečan tudi priorat sv. Nikolaja v Valdoltri (Cigui, 2007, 414; Naldini, Darovec, 2001, 157–158). Glej tudi Oter Gorenčič, 2012, s tam navedeno literaturo.

5 V literaturi je navedena ta letnica (npr. Oter Gorenčič, 2012, 558; Semi, 1935, 8), čeprav je vklesana letnica na fasadi pod zvonikom cerkve sv. Nikolaja 1576.

6 Za predstavo o umetniških delih, ki so jih nekdaj imeli v samostanu, glej: Semi, 1935, 9–10, 12–23, fig. 1–32.

Slika 1: Benediktinski samostan leta 1775 (PAK, 302, 25–28)

Figure 1: Benedictine monastery in 1775 (PAK, 302, 25–28)

Slika 2: Pogled na cerkev z zvonikom (avtor fotografije: Ines Unetič)

Figure 2: The church and its bell tower (I. Unetič, personal photograph)

ga je obdajalo kristalno morje, na drugi zeleneči griči, spredaj pogled na skali dvignjeno mesto (Koper), vse pa je bilo »aggruppano quanto di vago ed ameno sogliono produrre o colorire la natura e l'arte« (PAK, 302, 24). Menihom je Valdoltra poleg meniškega življenja, miru in možnosti samotarskega bivanja nudila tudi zdravo in prijetno klimo ter med vsemi užitnimi plodovi tudi tiste, ki jih je bilo potrebno ujeti (predvsem naj bi bil priljubljen lov na ptice; PAK, 302, 24).

Glede na arhivski zapis, ki kot vir navaja Tommasinija, škofa iz Novigrada,⁷ pa benediktinci že v prvi polovici 17. stoletja svoja poslopja v Valdoltri niso več uporabljali kot samostan, ampak le kot prostor *villeggiature* (PAK, 302, 24).⁸ V zapiskih o Istri, ki jih je nekako sredi 17. stoletja pisal škof Tommasini – a jih ni uspel dokončati, pa lahko celo preberemo: »Nasproti mesta [Kopra], miljo onkraj morja, je Sv. Nikolaj, ki mu pravijo d'Oltra,

spada pa pod opatijo San Nicolò na beneškem Lidu: to je lep kraj s sodobnimi stavbami, kot se spodobi za veličino cassinske kongregacije. Sem so prihajali poleti na izlet menihi iz Benetk, ker je zrak odličen in ker so spričo samotnosti kraja lahko svobodno lovili ptiče in ribe. Zdaj z Lida ne prihajajo več sem, ker hodijo v kraje, ki so bližje Benetkam, tako da zdaj biva tu le menih ali dva in včasih kak opat, ki se sem zateče uživat samostansko samoto« (Tommasini, 1993, 197). Vidimo lahko, da v 17. stoletju v samostanu ni bilo več meniškega življenja v pravem pomenu besede in mogoče so ravno zato tu našli prostor drugi obiskovalci. V tem stoletju in še kakšno stoletje poprej so namreč v Valdoltro prihajale na oddih ugledne osebnosti (Naldini, Darovec, 2001, 159). Samostan v Valdoltri so benediktinci dokončno opustili v 18. stoletju. Eden od razlogov naj bi bil nesrečen dogodek, ko je ladjo benediktincev, ki so iz Benetk prihajali v Val-

⁷ Giacomo Filippo Tommasini se je rodil v Padovi leta 1595, vstopil je v bratovščino kanonikov sv. Jurija v Algi, doktoriral je iz filozofije in teologije ter napisal mnogo del (slavospevov, predstavitev pomembnih ljudi in krajev, del o književnosti idr.). Postal je škof v Novigradu v Istri, kjer je leta 1654 umrl (Tommasini, 1993, 7–9).

⁸ To letno bivališče menihov so torej v toplih mesecih zasedli mnogi beneški benediktinci, medtem ko je v zimskih mesecih objekte in posest nadzoroval tudi en sam menih ali pa upravitelj celotne istrske samostanske posesti (Semi, 1935, 9–10).

Slika 3: Fotografija notranjega dvorišča letne rezidence družine Madonizza v Ankaranu (fotografija ni datirana, verjetno iz 19. stoletja; PAK, 302, 24)

Figure 3: Photograph of the inner courtyard of the Madonizza family summer residence in Ankaran (the photograph is not dated; it was presumably taken in the 19th century; PAK, 302, 24)

doltro, zajela nevihta. Nesreče mnogi menihi niso preživeli. Prebivalci in benediktinci naj bi ta dogodek videli kot božjo kazen in se niso želeli več vračati v Valdoltro (Semi, 1935, 10). Drugi razlog pa je prineslo leto 1770, ko je Beneška republika poostrila nadzor in pritisk nad beneškim samostanom na Lidu ter njegovim imetjem v Istri (Semi, 1935, 10). Sklenemo lahko, da so se benediktinci najkasneje tega leta umaknili iz Valdoltre, za seboj pa so poleg kompleksa z vodnjakom, vrtom, dvoriščem pred objekti, cerkvijo in zvonikom pustili tudi obsežna pridelovalna zemljišča – oljčne nasade, njive, gozd, travnike, vinograde in hiše kolonov s pripadajočimi zemljišči.⁹ Odhod menihov naj bi najbolj pretresel okoliške prebivalce, saj so jim menihi nudili pomoč in tolažbo ter znanje v zdravilstvu (PAK, 302, 24).

O oblikovanih vrtovih v tem času ni najti podatkov, tudi prikaz samostana iz leta 1775 (Slika 1) ne daje slutiti, da bi menihi skrbeli za vrt, namenjen le okrasu in ugodju. Kljub temu pa lahko upravičeno domnevamo, da so benediktinci imeli svoj samostanski vrt. Samostanski vrtovi so menihom pomenili vir preživetja oz. samooskrbe – predvsem sta imela takšno vlogo zelenjavni (*hortus*) in sadni vrt (*pomarium*). Poleg teh dveh delov samostanskega vrta so menihi imeli še del vrta, kjer so bile poudarjene estetske prvine (*viridarium*),¹⁰ in zeliščni vrt (*herbularius*), ki je bil lahko pravi vir znanja in pomoči sočloveku v zdravilstvu (Schulz, 2008, 12–16). Vsi ti segmenti vrta so se navadno med seboj prekrivali in dopolnjevali, saj so bili tudi samostanski vrtovi manjši in le redko velikopotezni.¹¹ O obstoju samostanskega vrta

⁹ PAK, 302, 25–28. V katastru so popisana še druga zemljišča, ki so sodila pod beneški samostan – posesti so poleg Valdoltre imeli še v Kopru, Miljah, Bujah in Buzetu.

¹⁰ Viridarium je bil navadno poln cvetlic, ki so sledile sakralni ikonografiji (na primer: lilija, vrtnica, vijolica, teloh, potonika idr.), urejen je bil v pravilni shemi, pomemben element tega dela samostanskega vrta pa so bile tudi tratne ploskve.

¹¹ Gotovo bi tudi med samostani našli izjeme, kot je na primer nemški benediktinski samostan v Drünbecku, kjer so si nune v začetku 18. stoletja uredile več oblikovanih vrtov z vrtnimi hišicami (vsaj pet vrtov samostanskih dam, vrt opatinje in rožni vrt) na južnem, severnem in vzhodnem delu samostanskega kompleksa (Schulz, 2008, 90–93). Tu bi lahko našli tudi druge samostanske vrtove iz bližnje Italije, na primer vrtove samostana sv. Antona v Padovi ter bližnjega benediktinskega samostana v Praglii.

v Valdoltri pričajo tudi nekatera zgodovinska dejstva vezana na benediktince. Ena od zahtev sv. Benedikta je namreč bila, naj vrt zagotavlja samooskrbo menihov, poleg tega pa naj bi za benediktinski red veljalo, da so povsod tam, kjer so ustanovili svoj samostan, uredili tudi vrt. Na ta način naj bi srednjeveški benediktinci spoštovali željo Karla Velikega, da bi lahko – kjerkoli v svoji kraljevini je že bil – našel oblikovan vrt (Heckmann, 1998, 133).

Tako kot drugi samostanski vrtovi je moral biti tudi vrt v Valdoltri formalno zasnovan – členjen z gredicami in potmi, ki so vrtno površino sekale v pravilnih linijah. Verjetno je bil deloma urejen ob objektih, a oblikovno najbolj dodelan del samostanskih vrtov je moral biti v *klastru* – torej v atriju, obdanem z arkadnim hodnikom in *pozzom* (vodnjakom) v sredini. Atrij so v 18. stoletju imenovali *Piazza de Chiostru*, kot lahko vidimo v inventarju iz leta 1771, ki ga je 27. avgusta tega leta v Kopru spisal pooblaščenec samostana Alessandro Duodo. Na *Piazzu de Chiostru* je na sredi stal pozzo s kamnitim obodom, brez cisterne, z železnim lokom nad vodnjakom in z dvema bakrenima vedroma za vodo (PAK, 302, 25–28; glej Sliko 3). Dvorišče je obdajal križni hodnik, ki je moral potekati po celotni strani samostanske stavbe (v obliki črke L) ter ob cerkvi, zahodno stranico pa so nemara zaprli s kakšno začasno konstrukcijo, saj lahko tudi na fasadi dvorišča zasledimo, da po tej stranici ne teče ozek izstopajoč kamnit pas (nekakšen horizontalni venec, ki na fasadi ločuje pritličje od nadstropja), kot je videti na ostalih treh stranicah. Ali je bilo dvorišče že tedaj v celoti tlakovano, ni jasno. Bolj verjetno je, da so ga v celoti tlakovali šele člani družine Madonizza leta 1876, saj je tlakovano dvorišče smiselno v primeru, ko ima vodnjak cisterno, ki pa je – glede na arhivski zapis – ni imel (PAK, 302, 25; PAK, 302, 25–28). Tako so lahko na dvorišču negovali vrtno grede ter sledili značilni shemi takšnega vrta. Vrt v klastru je bil navadno členjen na štiri enake dele, med katerimi sta tekli pravokotno sekajoči se poti, na njunem sečišču pa je pogosto stal vodnjak. Voda je v takšnem samostanskem vrtu le še poudarjala njegovo simbolno in duhovno vlogo. Vrt je tako postal podoba božjega raja, kjer je vrtna zasnova nakazovala na osnovni krščanski simbol križa, izbrane rastline so poudarjale simbolni pomen vrta, vodnjak pa je opozarjal na vedno prisotno in čisto vero vseh, ki so vrt uporabljali in vzdrževali ter jo tako tudi krepili.

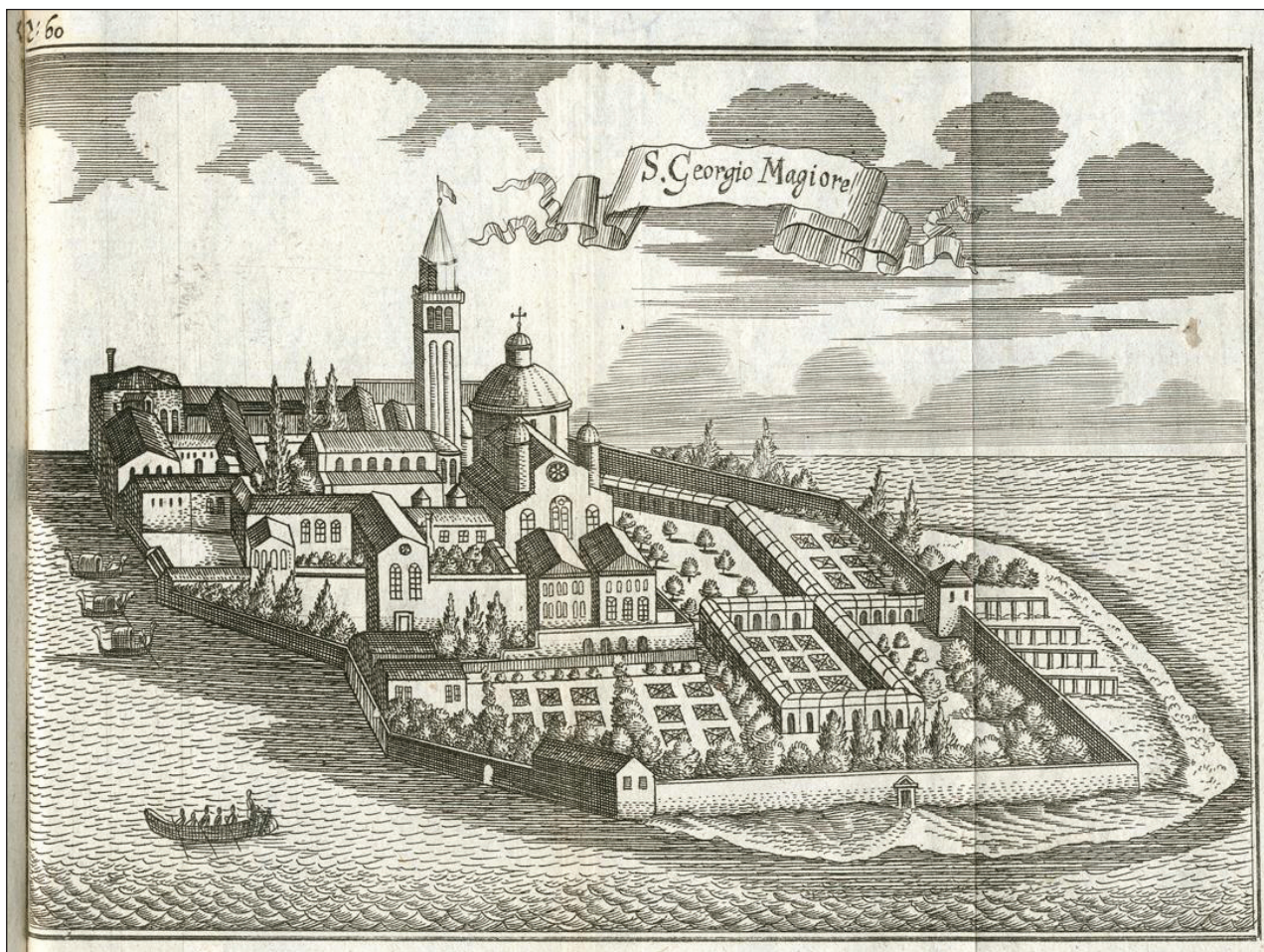
Vrtno površino samostana v Valdoltri so verjetno segale tudi izven klaustra. Glede na mlajše načrte¹² in

še danes ohranjene zidce okoli hotela bi lahko sklepali, da je imel samostan obzidje, ki verjetno ni imelo obrambne funkcije, je pa lahko varovalo zelenjavni in sadni vrt pred živino in divjadjo. Zasnova vrta izven samostanskega poslopja je bila verjetno preprosta, kot lahko na primer vidimo na upodobitvi samostana S. Giorgio Maggiore v Benetkah s konca 17. stoletja (glej Sliko 4).¹³ Ta beneški samostan je imel urejene zelene klaustre med samostanskimi stavbami, izven teh pa pravilno zasnovane vrtove oz. kvadratno oblikovane zelenjavne gredice, enakomerno razporejene med sadnim drevjem (NUK, GS 0 422, 60). Tovrstna zasnova, ki ima predvsem utilitarno funkcijo, saj omogoča lažje in bolj racionalno pridelovanje, je bila pogosta ob samostanih – veliko bolj kot zasnove reprezentativnih vrtov. Čeprav je bilo okoli samostana v Valdoltri precej ograjenega prostora, je verjetnost, da bi benediktinci tu imeli reprezentativen vrt, zelo majhna. Zasnova takšnega vrta bi lahko sledila za tisti čas in prostor značilni shemi vzlastih parterjev (*Knotenparterre*) oz. geometrijskih parternih vrtov v renesančnem duhu, katerih glavni gradnik je bil pušpan. Primer tovrstnega parterja bi našli v benediktinskem samostanu v Dajli na Hrvaškem, kjer so menihi negovali geometrijsko oblikovani parterni vrt s fontano na sredini (Slika 5).¹⁴ Čeprav je baročni stavbni kompleks Dajle prišel v roke benediktincem iz Praglie šele v 19. stoletju ter so ga nasledili po plemiški družini Grisoni, bi lahko v njem videli nekatere splošne poteze oblikovanja vrtov v tem prostoru, ki so se pojavljali v profanem ali sakralnem prostoru (Cigui, 2007, 420). Pravilno, geometrijsko členjene vrtove, ter vzlaste parterje lahko vidimo tudi ob samostanih v Padovi, kot jih prikazuje karta iz 18. stoletja (Padova, 1989), deloma pa so nekatere poteze tovrstnih reprezentativnih vrtov še vidne v samostanu v Paglii. Obstoj reprezentativnega vrta v Valdoltri bi lahko potrdile nekatere ohranjene rastline – predvsem pušpan, ki bi se gotovo lahko ohranil skozi čas, saj gre za cenjeno rastlino, ki raste počasi in zelo dobro prenaša rez ter je bila prav zato vedno dobrodošla v oblikovanih vrtovih. Današnji vrt pa ne daje slutiti, da je bila v preteklosti ob samostanu zasajena večja količina pušpanov, ki bi gradili reprezentativni vrt, tako lahko trenutno predvidevamo le, da sta bila zelenjavni in sadni vrt urejena izven klaustra ter da ju je dopolnjeval vrtni vodnjak (kot bo vidno v nadaljevanju), v klastru pa je bil oblikovani vrt za mešano rabo oz. večinoma z zelišči, okrasnimi rastlinami (tudi plezavkami, kot je vidno na Sliki 3), posodovkami

12 Glej v nadaljevanju.

13 Sklepanje o podobi samostanskega vrta v Valdoltri je torej mogoče ob primerjavi z drugimi samostanskimi vrtovi iz bližnje okolice. Najboljšo primerjavo bi nudil samostan na Lidu, za katerega vemo, da ima še ohranjen klauster s tlakovanim dvoriščem in *pozzom* (dvorišče so najverjetneje krasili z raznimi posodovkami) ali pa drugi beneški samostani.

14 Benediktinci v Dajli so svoj samostan uredili v nekdanji plemiški palači oz. plemiški letni rezidenci. Tako je mogoče, da vrtna zasnova, ki jo lahko vidimo na priloženi fotografiji, izhaja še iz časa plemiške družine Grisoni oz. iz poznega 18. stoletja. Kljub temu v svoji analizi uporabim ta primer reprezentativnega vrta zaradi njegove – v tistem času in prostoru – splošno razširjene zasnove ter zaradi velikosti, ki bi teoretično ustrezala površini ob samostanu v Valdoltri.

Slika 4: Pogled na beneški samostan S. Giorgio Maggiore in njegove vrtove konec 17. stoletja (NUK, GS 0 422, 60)
Figure 4: The venetian monastery S. Giorgio Maggiore and its gardens at the end of the 17th century (NUK, GS 0 422, 60)

in pozzom. Rastline, ki bi jih lahko našli tu oz. skoraj v vsakem srednjeveškem samostanskem vrtu in jih našteva tudi znani benediktinec Walafrid Strabo (809–849) v svoji pesnitvi *De cultura hortorum* oz. krajše *Hortulus*, so na primer žajbelj, vinska rutica, pelin, črna meta, koromač, luštrek, krebuljica, mak, mačja meta, zelena – te bi lahko rasle v zeliščnem vrtu, in mnoge druge kot na primer buče in melone, ki so bile Strabu zelo ljube in okusne in jih je bilo kljub severni legi v Reichenau še mogoče gojiti (kar v Ankaranu gotovo ni bil problem). Glavni okras samostanskega vrta so navadno predstavljale tudi cvetlice kot na primer lilije in vrtnice (Heckmann, 1998, 131–132; Schulz, 2008, 13, 17–18, 20–38). Upoštevati pa moramo tudi mediteransko klimo, ki je omogočala menihom v Valdoltri gojenje di-

šavnin in zelišč, kot sta sivka in rožmarin, ter v koritih rastočih pomarančevcev in limonovcev, ki so dodatno krasili oblikovani vrt.

Leta 1774 oz. 1775¹⁵ sta posest nekdanjega samostana svetega Nikolaja z vsemi premožninami in nepremičninami kupila brata Pietro in Giovanni Madonizza. Kupo-prodajna pogodba med koprsko družino in Beneško republiko je imela posebno klavzulo, v kateri je bilo določeno, da kupljeni objekti ne smejo nikoli več služiti samostanski rabi (Semi, 1935, 10–11).

Večja gradbena dela bi lahko zasledili v 19. stoletju, v času Pietra in Nicolòja Madonizze. V monografiji o ankaranskem samostanu je Francesco Semi gradbena dela umestil v čas dr. Piera Madonizze, vendar nam arhivski viri sporočajo nekoliko drugačno gradbeno

¹⁵ Letnico 1774 kot leto prodaje lahko najdemo v monografiji Francesca Semija iz leta 1935 (Semi, 1935, 10) ter v arhivu družine Madonizza (PAK, 302, 24, 25). V tem arhivu pa je hranjen tudi že omenjeni kataster benediktinskega samostana iz leta 1775 (PAK, 302, 25–28), kjer je zapisano, da so posest leta 1775 nenadoma prodali Pietru Madonizzi.

Slika 5: Fotografija oblikovanega vrta ob Dajli, kjer so imeli benediktinci na terasi v neposredni bližini morja še urejen reprezentativen vrt v renesančnem duhu s fontano na sredini (Miškovič, 1982, sl. 4)

Figure 5: Photograph of the designed garden at Dajla, where the Benedictines had a representative renaissance garden with a fountain on a terrace near the sea (Miškovič, 1982, fig. 4)

zgodovino (Semi, 1935, 10). Piero¹⁶ Madonizza je živel med letoma 1845 in 1910, glede na arhivske vire pa so se večja gradbena dela začela že v tridesetih letih 19. stoletja ter jih tako ne moremo umestiti v njegov čas. Kasnejša dela v 19. stoletju¹⁷ lahko pripišemo njegovemu očetu, Nicolòju, domnevamo pa seveda lahko, da je bil pri gradbenih posegih soudeležen tudi Piero.¹⁸

Prva gradbena dela v 19. stoletju bi tako pripisali Pietru Madonizzi, ki je dal preurediti vodnjak v vrtu in cisterno tega vodnjaka, najverjetneje pa so vzporedno s to gradnjo potekala tudi druga gradbena dela in so v tem času zaprli dvorišče palače z enako visokimi stavbnimi volumni (PAK, 302, 25). O delih na vodnjaku v vrtu lahko v arhivskih dokumentih beremo, da je Pietro Madonizza dal razstaviti in znova sestaviti vodnjak (*a pozzo veneziano*), ki je stal v vrtu že v času benediktincev in je nudil vir vode za »zunanji« oblikovani vrt. Čas nastanka tega vodnjaka ni znan, obnovljen in dograjen pa je bil leta 1835 in ga še danes lahko vidimo v hotelskem vrtu (Slika 6). O obnovitvenih delih na vodnjaku se je ohranila pogodba z dne 10. maja 1835 ter podpisana s strani mojstrov Pietra Bonifaccia, ki se je podpisal s križcem, in Domenica di Francesca iz Kort, ki se je podpisal z imenom, kot tudi zastopnika Pietra Madonizze (PAK, 302, 25). V listini so določene mere vodnjaka oz. cister-

Slika 6: Vodnjak v današnjem hotelskem vrtu v Ankarani s cedrami v ozadju (avtor fotografije: Ines Unetič)

Figure 6: The fountain in today's hotel garden in Ankarani with cedar trees in the background (author of the photograph: Ines Unetič)

ne (globok naj bi bil okoli 4,5 metrov), njegovi elementi (postavljen je moral biti na *verro*, okoli vodnjaka je bil predviden zidec iz dobrega kamna ter v obliki zvonca), način dela in plačila itn. Med drugim je bilo v pogodbi določeno, da dela opravljata Pietro Bonifaccio iz Pirana ter Domenico iz Kort, da je delavcem dovoljeno odvzeti izkopani material (odnesti so ga morali na lastne stroške), da je plačilo delavcev vezano na velikost cisterne (če izkopljejo 5 klafter, dobijo 65 fl, če 6 klafter, pa 90 fl) ter da plačilo dobijo vsako soboto – če delo poteka gladko; določena je bila tudi doba garancije (1 leto). Z deli naj bi predvidoma začeli 13. maja ter jih do 14. junija zakl-

16 Najdemo lahko tudi zapis Pietro.

17 PAK, 302, 5. Predvsem je njegova dejavnost evidentirana v času obnove palače na Belvederju okoli 1860.

18 Piero je svojemu očetu na posesti v Ankarani začel pomagati šele, ko je bil oče že star in je potreboval pomoč pri vodenju posesti. Piero Madonizza je bil politično zelo aktiven in je znan kot goreč zagovornik italijanske oblasti oz. nasprotnik avstrijske politike – tako je tudi označen kot "un garibaldino capodistriano". Delal je predvsem v Kopru, v mestni palači in v palači na Belvederju. Zdi se, da je bil v Valdoltri pogosteje, ko je imel družino (poročil se je leta 1865), saj se je tam njegova družina udeleževala slovesnih nedeljskih maš, ki so jih vodili kapucini in kjer so se zbrali domačini, koloni, dninarji in drugi lastniki zemljišč (Almerigogna, 1958, 428–434).

jučili. V pogodbi je zapisano, da morajo mojstri obnoviti oz. rekonstruirati vodnjak, kot je bilo določeno, ter da ga ne smejo spreminjati ali povzročati škode – prav tako ne smejo povzročati škode na vrtu (PAK, 302, 25).

Konec sedemdesetih, v začetku osemdesetih in še v devetdesetih letih 19. stoletja lahko zabeležimo drugi večji »gradbeni val« v letni rezidenci družine Madonizza. Leta 1879 je namreč pravnik ali pranečak Pietra, Nicolò Madonizza, začel prenavljati oz. popravljati objekte ter ustvarjati stavbni kompleks, ki je sledil simetriji in je imel sodoben značaj (PAK, 302, 24, 25). V tem času so popravili oz. povečali kašče; glede na načrte v družinskem arhivu v Kopru so zaradi boljšega zračenja preuredili podstrešje ter oblikovali še eno segmentno zaključeno odprtino v zidu med kaščo in hodnikom (izračun je bil narejen 16. februarja 1879; PAK, 302, 25). V tem letu je v atriju delal tudi tlakovalec (14. maj 1876), leta 1882 pa so potekala dela na glavni hiši nekdanjega samostana (PAK, 302, 25). Zgradili so zatrep na glavni fasadi z zvonikom na preslico, strelovod in odtok v cisterno. Z deli ali vsaj pripravami na delo so začeli že 1. januarja 1882, v računskih knjigah iz tega časa pa lahko vidimo, da so dela potekala vse do 5. novembra leta 1882. V tem času so plačali gradbeni material, ki ga je priskrbel g. Ant. Almerigogna, za delo so plačali merilcu (ime ni podano), zidarju Martissu, gradbeniku Mamoli, mizarju Utelu, kamnoseku Brovedanu, kolarju Steffi, Silviu Urbanisu (ki je bil zadolžen za postavitve strelovoda in je za to specifično delo dobil 333 fl 80 xr), kupili so apno, pesek, kamnite plošče, zvon in urno številčnico za sončno uro. Skupni znesek del na glavnem objektu pa je bil okoli 1528 fl (PAK, 302, 25). V letu 1883 so popravljali hleve. Med majem in oktobrom tega leta so kupili pesek, izkopali temelje, prepeljali različen gradbeni material, kamen, zemljo, vodo, kamnite plošče in tramove. Za material so plačali Almerigogni, za transport opečnih tlakovcev oz. strešnikov so plačali Giov. Marcovichu, za pesek je dobil plačilo Pav. Fumolo, za živo apno Anv. Utel, med delavci pa je imenovan še kovač Mamola. Skupni znesek za dela v letu 1883 naj bi tako znašal okoli 2680 fl (PAK, 302, 25). Med dela v 19. stoletju lahko umestimo še dela na fasadi v letu 1893. Fasado so utrjevali s kamnom in malto,¹⁹ kot lahko razberemo iz arhivskega zapisa, ki ga je napisal Antonio Dearli 24. marca 1893 (PAK, 302, 25).

Zanimivi so zapisi v računski tabeli iz leta 1883, ki govorijo o prenosu kamna. Kamen so namreč transportirali iz kamnoloma ali pa »preko pomola«. Po morju

naj bi tako prepeljali okoli 150 vozov kamna (PAK, 302, 25). Ta kamen je prišel iz Kopra, natančneje iz družinske mestne rezidence na Belvederju,²⁰ ki jo je 8. januarja 1858 uničil požar (PAK, 302, 5). Že Semi v svoji monografiji zapiše, da je družina Madonizza pri prenovi letne rezidence v Ankaranu uporabila kamen iz koprške palače ter iz njega oblikovala atiko, ki jo je krasil majhen zvonik na preslico (Semi, 1935, 10). Kamen so tako prepeljali v letih 1882 in 1883, ko so izvajali večja stavbna dela na palači, kar kažejo tudi zgoraj zabeleženi zneski. Povezava med koprsko in ankaransko palačo je vidna tudi v mojstrih in drugih delavcih, ki so delali na obeh objektih. Tako lahko na obeh lokacijah najdemo zidarja Martissa, kamnoseka Brovedana, kovača Mamola in mizarja Utela. Med gradbenimi deli na obeh objektih je sicer minilo več kot dvajset let, tako lahko predvidevamo, da so mnogi mojstri bili že novi oz. nasledniki tistih, ki so delali v Kopru.²¹

Konec 19. stoletja je tako palača dobila sodobno podobo. Nekdanje samostansko dvorišče s pozzom in biforami so obdajale arkade oz. so bile ob strani v pritličju lože z delavnicami in shrambami, v zgornjem nadstropju pa so bile sobe s hodniki (PAK, 302, 24; Naldini in Darovec, 2001, 158–159). Celotno poslopje je sledilo simetriji, ki jo je še poudarjala nova atika z majhnim zvonikom na preslico, ob straneh oz. robovih atike pa sta bila še dva okrasna elementa z vazami s sadjem ter s kovinsko konico – motiv, ki je bil kot okras istrskih hiš in vil precej pogost (Semi, 1935, 10). V arhivskem zapisu je objekt opredeljen kot sodoben, tako da bi lahko govorili o historični oz. neobaročni arhitekturi (PAK, 302, 24). Tudi Semi v svojem delu palačo opredeli kot baročno; dodaja pa tudi, da jo je na ploščadi pred pročeljem krasil še en kamnit obod vodnjaka oz. »vera« da pozzo (Semi, 1935, 10). Ta vodnjak pa se najverjetneje v 19. stoletju še ni nahajal tu, ampak je bil na to mesto prenesen šele v 20. stoletju (verjetno po drugi svetovni vojni) iz bližnje lokacije ene izmed kolonskih hiš.²²

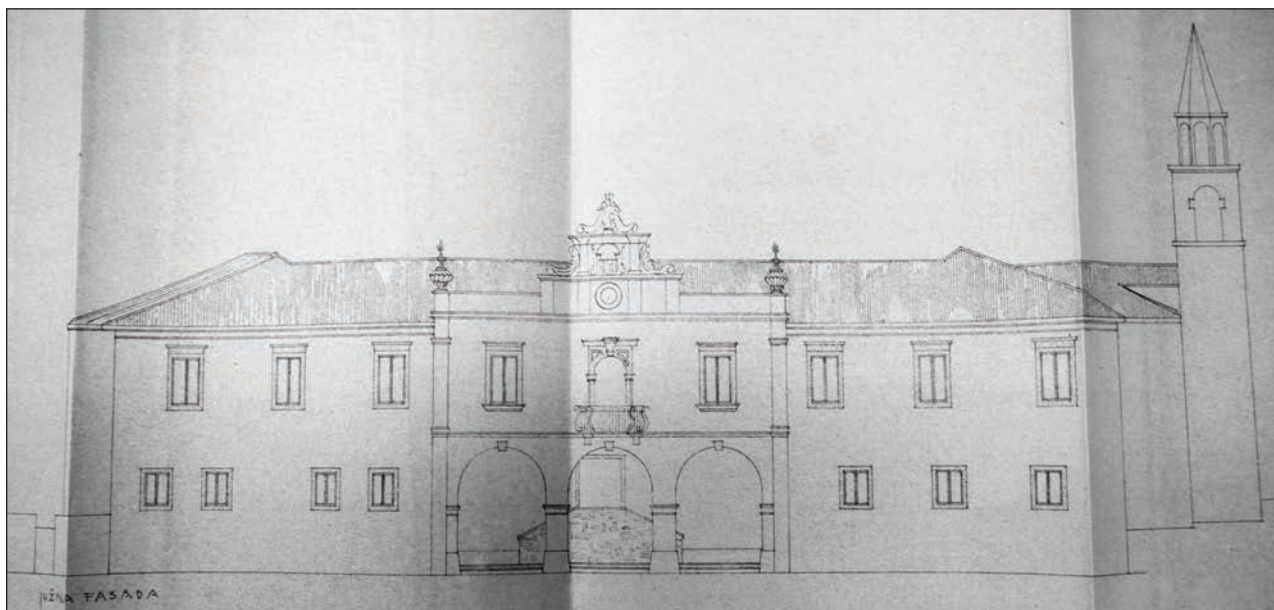
Kakšna je bila vrtna zasnova ob palači v 19. stoletju (oz. po nakupu družine Madonizza) je težko določiti. Vsekakor je bil vrt že v začetku stoletja pomemben spremljevalec palače, saj Pietro Madonizza v pogodbi o delih na vodnjaku (1835) zapiše: »... *prometendo di lavorare con tutti i riguardi onde non cogionare dei danni al Giardino, il tutto sotto loro [delavci] responsabilità*« (PAK, 302, 25). Na franciscejskem katastru, ki je označen z letnico 1892 (AS 179), lahko vidimo, kje se je vrt raztezal. Urejen je bil zahodno od palače, na

19 Uporabili so 180 klesanih kamnov za okvirje, 80 pilastrov (ob straneh), 50 malih kartuš na sredini ter malto za zadnje ometavanje 38 kvadratnih metrov.

20 Del mestnega obzidja oz. pravokotni pomol v obzidju na koncu Verdijeve ulice so včasih imenovali Belvedere (Bernik, 1968, 86).

21 Kateri mojstri so isti tako v Kopru kot v Ankaranu, je težko reči. V Kopru je delal mizar Giacomo Utel in tudi zapisi o gradbenih delih na nekdanjem samostanu pričajo o G. Utelu, a tudi o Anv. Utelu (mogoče nasledniku prvega). V Kopru je delal kovač Giovanni Mamola, prav tako lahko v Ankaranu zasledimo kovača Mamola (a brez imena). Zidar Andrea Martissa je izpričan v Kopru, medtem ko je v Ankaranu zapisan N. Martissa. Vprašanje se pojavi tudi pri kamnoseku, saj ni jasno, ali je Leonardo Brovedan (ki je delal v Kopru) ista oseba kot Brovedan, ki je delal v Ankaranu (PAK, 302, 5, 25).

22 Za podatek se iskreno zahvaljujem dr. Mojci M. Kovač iz ZVKD Piran.

Slika 8: Pogled na pročelje preurejenega hotela, načrt iz leta 1953 (PAK, OLO, 815)
Figure 8: A view of the façade of the renovated hotel, a plan from 1953 (PAK, OLO, 815)

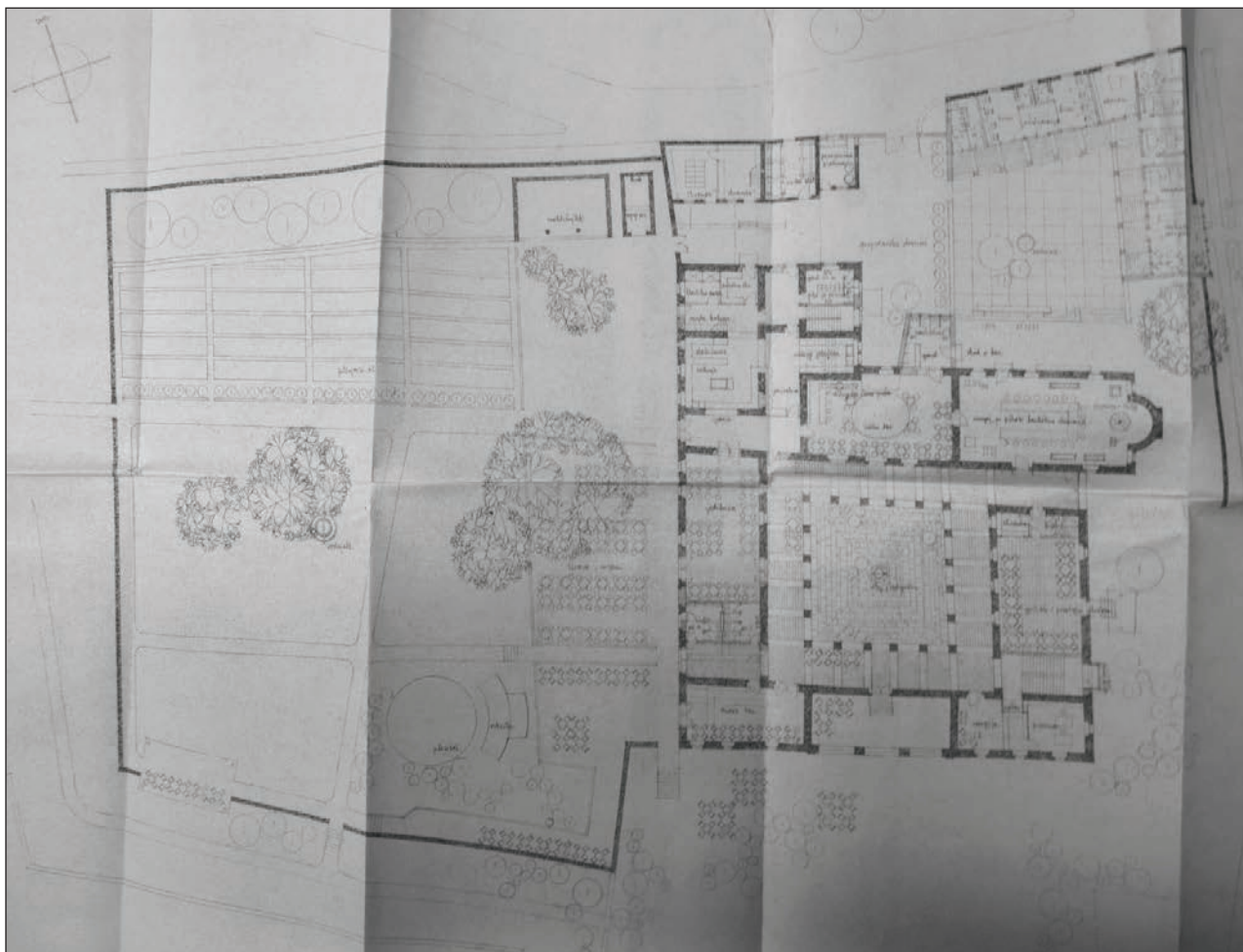
V začetku 20. stoletja je stavbni kompleks v Ankaranu še vedno služil kot letna rezidenca ter kot sedež kmetijskega posestva. Med kmetijskimi pridelki je bilo pomembno tudi vino, na kar nakazuje predvsem skrb Piera Madonizze, ki si je (verjetno v poznem 19. in zgodnjem 20. stoletju) dopisoval z mnogimi strokovnjaki za gojenje vina ter se je pogumno spoprijel s problemom, ki je težil tudi druge istrske vinogradnike. V tistem času se je namreč močno razširila trtna uš. Ta problem naj bi Piero Madonizza rešil z uvedbo nove, ameriške trte. Usmeril se je tudi v preučevanje kemijskega gnojenja in je prve poskuse na tem področju omogočil pod vodstvom priznanega strokovnjaka profesorja Gerosa (Almerigogna, 1958, 432). Predvsem uspešna je bila družina s prodajo žita. »Graner de Madonizza« so odjemali predvsem na območju Istre, žito pa je bilo mletno v različnih mlinih (tudi v Rižani). To cvetočo obrt je ostro prekinila prva svetovna vojna in po letu 1915 ni več zaživela.²⁵

V prvi polovici 20. stoletja je družina Madonizza želela razširiti družinsko podjetje iz kmetijskega na turistično področje. V Valdoltri so nameravali urediti velik hotelski kompleks s palačo, hotelom in vilami za goste v parkovno urejeni obmorski krajini. Za načrtovanje tega kompleksa je bil zaslužen arhitekt Giovanni Madonizza (1882–1968),²⁶ ki je leta 1907 dokončal študij arhitekture in gradbeništva na Dunaju ter se je nato izpopolnjeval še v Münchnu. Njegova arhitek-

turna dela so se ohranila predvsem v Trstu, znan pa je tudi po sodelovanju pri gradnji spomenika Viktorja Emanuela II. oz. *Altare della Patria* v Rimu. Giovanni je bil med drugim tudi predsednik društva *Società Capidistriana di Navigazione*. To društvo je s svojimi mnogimi parniki prevažalo Tržačane v kopalnišče S. Nicolò (pod letno rezidenco družine Madonizza) in sosednje morsko zdravilišče (na mestu današnje ortopedske bolnišnice), kar je arhitekta najverjetneje spodbudilo k oblikovanju ideje o urejenem stanovanjskem in hotelskem kompleksu v Valdoltri. Kopalnišče S. Nicolò je bilo tedaj polno obiskovalcev, urejeno in členjeno z drevoredi in travniki, polnile so ga tudi različne naprave in (preproste in družinske) hišice, ki jih je Giovanni sam načrtoval. Da bi lahko uresničil svoj projekt, je moral Giovanni Madonizza najti drug prostor za veliko družinsko kmetijsko posest. Na območju Rižane je uredil dve kmetijski gospostvi, ki sta pridelovali žito in sadje ter se ukvarjali tudi z živinorejo. V Valdoltri pa je počasi začel nastajati turistični kompleks – tu naj bi stali velik hotel, urejena plaža, apartmaji, penzioni, golf igrišče, tenis igrišča, mlekarna, velika trgovina oz. tržnica, kjer bi prodajali domače pridelke Tržačanom, pomol bi bil urejen za parnike ter bi služil kot marina. Giovanni Madonizza je že zgradil vile, ki so bile tedaj zelo cenjene – bodisi zaradi njihove izredne gradnje bodisi zaradi same lokacije v čudovitem in zdravilnem okolju (Comisso, 1998, 55–56). Vendar pa celotnega

²⁵ Almerigogna, 1958, 428. Pri trgovanju je očetu Nicolòju pomagal Piero Madonizza.

²⁶ Giovanni je bil zadnji moški potomec družine Madonizza, sin že večkrat omenjenega Piera in bratranec Antonia Madonizze, pravnika in politika ter aktivnega podpornika italijanske oblasti (Le onoranze, 1930, 457; Comisso, 1998, 55–56).

Slika 9: Načrt preureditve nekdanje palače v hotel Konvent iz leta 1956, kjer je vidna tudi ureditev oblikovanega vrta, vključno z glavno teraso na zahodu (PAK, OLO, 1029)

Figure 9: A 1956 plan for the rearrangement of the former palace into the Konvent Hotel, showing the designed garden and the west terrace (PAK, OLO, 1029)

projekta ni uspel izvesti – nadaljevanje je prekinila druga svetovna vojna.²⁷

V kolikšni meri so palačo in njeno okolico v prvi polovici 20. stoletja preurejali, ni jasno, a zdi se, da do nadaljnjih večjih sprememb ni prišlo. Glede oblikovanega vrta pa se je ohranil podatek, da so palačo v tem času (oz. vse do leta 1958) obdajali mnogi rožni vrtovi, ki so se nizali ob objektu in sledili arhitektonskim linijam dvoriščne lože (Almerigogna, 1958, 426). Vrtna zasnova pa je – kot je vidno na načrtu iz leta 1958 (PAK, OLO, 1031) – pravzaprav povzemala shemo, ki jo prikazuje že franciscejski kataster; severozahodno od objekta so se vile krožne poti, med katerimi je raslo različno zelenje.

Po drugi svetovni vojni je objekt pripadel jugoslovanski oblasti, ki mu je kmalu namenila hotelsko in turistično namembnost. Že leta 1953 so pri arhitektu, ki je danes znan po izgradnji in predelavi mnogih protokolarnih objektov v povojnem času, naročili načrte za prenovo oz. predelavo objekta v hotel. Vinko Glanz je izdelal načrte za stavbo samostana, ki je bila zajeta v kompleks »kopališča pri sv. Nikolaju« (PAK, OLO, 815). Investitor projekta je bilo gostinsko podjetje Triglav, adaptacija te stavbe pa je bila namenjena predvsem »za potrebe gostinstva, kot depandansa bodoči centralni zgradbi v kopališču« (PAK, OLO, 815). V pritličju so bili: vhodni atrij na jugu (z dvojnimi stopniščem in vodnjakom), kuhinja (postrežba je bila možna tudi

²⁷ K umiku od celotnega projekta je nemara vplivala tudi smrt pogosto bolehne žene v letu 1947 in dejstvo, da nista imela otrok. Po njeni smrti je zapustil Valdoltro ter se preselil v Koper, v palačo na Belvederju. Zaradi neugodnih okoliščin je kmalu zapustil Koper in živel pri svojih dveh sestrah – Francesci v Trstu in Nicolini v Bologni (Comisso, 1998, 55–56; Blasi, 2003, 66).

na vrtu), jedilnica, garderoba za goste, sanitarije in cerkev, preurejena v bar. V prvem nadstropju so bile sobe za goste (z eno ali dvema posteljama, s kopalnico ali samo z umivalnikom v sobi) ter zajtrkovalnica (prostor nad kuhinjo). V tehničnem poročilu projekta, spisanem 4. maja 1953, je zapisano tudi priporočilo, da se zamenja konstrukcija stropov, ostrešje in kritina ter da se odstrani zunanji in notranji omet. Objekt bi v notranjosti na novo ometali, zunanja fasada pa bi ostala v kamnu (le fuge bi zapolnili z malto). Tako bi hotel pridobil že kar rustikalno ali, mogoče bolje rečeno, »plečnikovsko« podobo. Glanz se z oblikovanim vrtom ob objektu ni ukvarjal, očitno pa je, da je bil predviden kot prostor strežbe in bi ga v ta namen morali vsaj deloma tlakovati. Vendar pa tovrstni detajli v tehničnem poročilu niso zajeti. Glančev načrt ni bil realiziran in miniti je moralo še nekaj let, da so začeli nekdanjo plemiško palačo preurejati v hotel.

Leta 1956 so nastali novi načrti za adaptacijo zgradbe Konvent – investitor je bil tedaj gradbeno podjetje Turist, projektant pa arhitekt Anton Bitenc (PAK, OLO, 1029).²⁸ Te načrte so morali sicer dopolniti – tako so leta 1958 predložili nove, a vsebinsko enake načrte (PAK, OLO, 1031).²⁹ Zasnova celotnega hotela na teh načrtih je nekoliko spremenjena (glede na predhodne Glančeve načrte) – poleg starega južnega vhoda v objekt je bil sedaj urejen še vhod z vzhodne strani, kjer bi obiskovalec vstopil v gostišče. Pritličje je bilo podobno kot pri Glančevih načrtih tudi tu namenjeno gostilniški rabi (kuhinja je bila pomaknjena bolj v ozadje, urejeni so bili mnogi spremljevalni prostori kot na primer vrtnarska loža, predviden je bil nočni bar s posebnim vhodom, dodani so bili tudi prizidki itn.), cerkveni prostor pa je bil predviden za lapidarij oz. za muzej in po potrebi kot banketna dvorana. Severno od obstoječega objekta bi zgradili prizidek, ki bi obrobil tlakovan trg, zasnovan podobno kot atrij v palači – z arkadami in vodnjakom na sredini. Prostori v tem prizidku bi bili namenjeni upravi in servisu (PAK, OLO, 1029; PAK, OLO, 1031).³⁰ Velikega pomena za hotel je bila predvsem zahodna terasa, kjer so poleg strežbe na prostem želeli ponuditi še orkester, prostor za ples in sprehode po vrtu (glej Sliko 9). Strežba bi potekala na ožjem in dvignjenem delu terase tik ob palači, pod tem platojem pa je bilo predvideno plesišče s prostorom za orkester, manjši del zunanje restavracije

pa bi bil urejen tudi na odmaknjenem delu terase z lepim razgledom na morje. Dostop na teraso bi bil mogoč iz hotela, iz južne in zahodne »vrtne« strani terase ali prek stopnic tik ob palači (danes je stopnišče, ki vodi na plato restavracije, odmaknjeno od stavbe). Terasa bi bila v veliki meri tlakovana z betonskimi ploščami, deloma posuta s peskom in deloma zasejana s travo oz. ozelenjena. Meje terase bi še vedno določali starejši, še obstoječi vrtni zidovi,³¹ poti, ki bi teraso členile, pa bi v glavnem tekle vzporedno z vrtnimi zidovi, le osrednja pot bi diagonalno povezovala severni del terase in stopnišče, ki je iz terase vodilo proti morju. »Zeleni« del terase bi predstavljala večja drevesa, preprosta ozelenitev ter zelenjavni vrt. Ta bi bil urejen na severnem delu terase, omejen bi bil z gosto živo mejo ter členjen s pravilno oblikovanimi gredicami in potmi, ki bi najverjetneje vodile do vodnjakov. V načrtih iz poznih petdesetih let je označeno tudi obstoječe drevje, med katerimi prepoznamo že omenjene cedre. Zdi pa se, da so s časom nekaj dreves tudi odstranili, saj danes ne vidimo več v poročilu iz leta 1957 omenjenih murv in kostanjev (na Sliki 9 lahko tudi vidimo, da je bilo nekdanje na terasi za objektom več dreves bližje stavbi). Zahodno teraso je bogatil še ohranjen vrtni vodnjak med cedrami. Na južni strani te terase in objekta so tudi predvideli preprostejšo ozelenitev z drevjem in grmovnicami, ki bi jo – pred južnim vhodom v palačo – lepšal še vodnjak (PAK, OLO, 1029; PAK, OLO, 1031). Kot je zapisano v naslednjem poročilu k načrtom, je arhitekt Bitenc želel čim manj posegati v sam objekt, kar kaže na njegovo upoštevanje in spoštovanje kulturnih spomenikov, katerih pronicljivo obnavljanje mu je prineslo tudi velik sloves. Tako so bile spremembe manjšega merila, fasade tudi ni spreminjal, edino na severni strani hotela bi dodal prizidek (PAK, OLO, 1031).

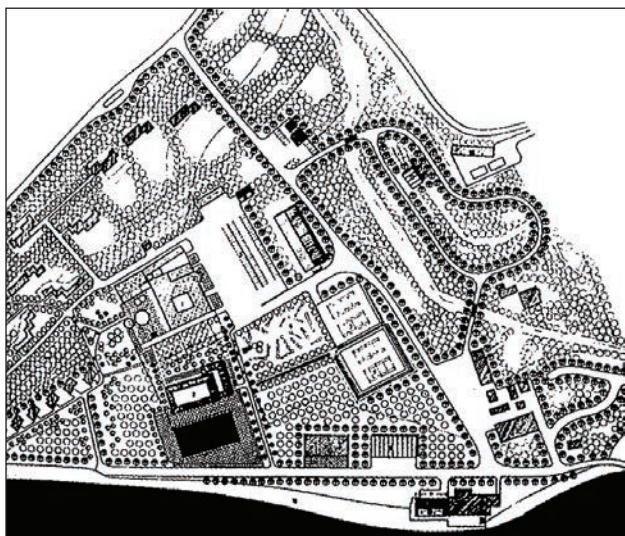
Predstavljeni načrti so bili osnova za adaptacijo hotela Konvent, ki je bila z odločbo odobrena 25. marca 1958 (PAK, KP 712.29, 369). Kot se zdi, so izvedli nekatere načrtovane spremembe, a nekaj je tudi novih, ki so večinoma sledile v šestdesetih letih. Arhitekt, ki je v tem desetletju zaznamoval hotelski objekt in večji del počitniškega naselja v Ankaranu, je bil Edo Mihevc.³² Nekako od leta 1960 do leta 1966 je na hotelskem objektu izvedel več del, ki sicer deloma sledijo idejam iz let 1956–1958, a se od teh tudi razlikujejo. Tako je njegov

28 Kot projektanta sta navedena tudi arhitekta Edvard Ravnikar in Justina Hruševar, na projektu pa je delala tudi Alenka Lenarčič (PAK, OLO, 1029).

29 Kot projektant je zabeležen tudi Miloš Hohnjec (PAK, OLO, 1031).

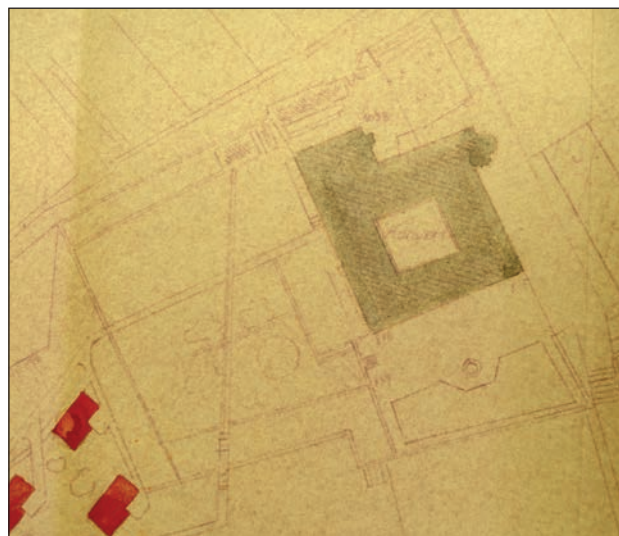
30 Za ureditev celotne okolice objekta je bil izdelan poseben načrt v šoli profesorja Ravnikarja (načrt naj bi se nahajal na mestnem ljudskem odboru v Kopru) ter je bil tudi osnova za določanje lokacij novih počitniških hišic (PAK, OLO, 1031).³¹ Danes lahko še vedno vidimo starejši zidec, ki predstavlja zunanji rob današnjega hotelskega vrta. Kasneje (verjetno v šestdesetih letih) so očitno dodali notranji podporni zid, ki omejuje današnji plato restavracije.

32 Arhitekt Mihevc je bil vse od leta 1946 pa do upokojitve leta 1981 profesor na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo. Imel je zelo obsežen življenjski opus in je tako, predvsem na slovenski obali, zapustil mnogo arhitekturnih del. V svojem delu je sledil ameriškim in italijanskim zgledom sodobne arhitekture, zato je bilo njegovo ustvarjanje drugačno od njegovih sodobnikov in vodilne Ljubljanske šole za arhitekturo, ki so se naslanjali predvsem na švicarsko in skandinavsko smer v sodobni arhitekturi. Njegova dela na Obali so bila drugačna kot ostala dela (predvsem za Ljubljano), saj je tu iskal bogastvo tradicije sredozemskih mest, beneške in istrske arhitekture (Budkovič in Koželj, 2011, 13–14, 21).

Slika 10: Ureditveni načrt počitniškega naselja v Ankaranu, ki je bil izdelan po razširitvi počitniškega naselja z Mihevčevimi projekti (Budkovič, Koželj, 2011, 231)
Figure 10: A plan for the arrangement of a holiday village in Ankaru. The plan was made after the expansion of the holiday village according to Mihevc's architectural projects (Budkovič in Koželj, 2011, 231)

prizidek na severni strani, ki je povezan s stavbo hotela, in posledično ustvarja gospodarsko dvorišče za nekdanjo palačo, večjih dimenzij ter deluje stavbno bolj homogeno kot predlog Bitenca. Mihevc je na zahodni strani hotela razširil prostor restavracije – prizidal je namreč pritlično krilo restavracije in arkade ob objektu,³³ tako pa je pridobil na zahodu veliko teraso s plesiščem, ki jo je obogatil tudi z orkestrskim paviljonom in jo pokril z lahkotno kovinsko pergolo (Budkovič in Koželj, 2011, 236–237).³⁴ Že leta 1960 je Mihevc prestavil glavni vhod na vzhodno stran hotela oz. je tu uredil recepcijo, istočasno pa je arhitekt Rudi Kolenc zasteklil atrij (PAK, KP 712.29, 639). Pozornost je posvetil tudi interjerju, kjer prevladuje vidna opeka, značilna za Mihevca. Posebnost predstavlja predvsem modra dvorana, ki ima strop obložen s keramiko – to pa so ročno poslikali študenti arhitektovega seminarja (Budkovič, Koželj, 2011, 237). Mihevc je v Ankaranu zaznamoval velik

Slika 11: Situacijski načrt vikend hišic pod hotelom Konvent iz leta 1958 (PAK, KP 712.29, 370)
Figure 11: A situation plan of the weekend houses below the Konvent Hotel from 1958 (PAK, KP 712.29, 370)

del počitniškega naselja ob nekdanjem samostanu, saj je oblikoval in uredil še taverno, apartmaje in turistična naselja – depandanse Cedra, Weekend ter Bor. Večina objektov je bila realizirana med letoma 1960 in 1966.³⁵ Mihevčevo prisotnost na območju počitniškega naselja Ankaru lahko zasledimo tudi v vikend naselju pod hotelom, ki so ga zgradili leta 1958, saj je v letu 1960 tu urejal poti med objekti. Na situacijskem načrtu teh letnih hišic je vidna tudi shema hotela Konvent z vrtom, kot je bila predvidena po zgoraj opisanih načrtih. Vidna je členitev terase, plesišče, višja drevnina in diagonalno potekajoča pot, ki na tej shemi povezuje cvetličnjak in pot, vodečo do morja (PAK, KP 712.29, 370). Situacijski načrt nakazuje ureditev, ki je bila predvidena v načrtih iz 1958. leta, a kot lahko vidimo še danes, so v šestdesetih letih vnesli v projekt več sprememb. Oblikovani vrt, ki je tako nastal (oz. velika terasa s plesiščem za hotelom, ki jo spremljajo ozelenjene terase), pa nima posebnega povezovalnega koncepta. Drugače pa velja za arhitekturni del počitniškega naselja v Ankaranu, ki ga

33 Arkade je k palači prizidal tudi na vzhodni strani.

34 Opisana dela naj bi bila večinoma izvedena okoli leta 1962 (Budkovič, Koželj, 2011, 236–237).

35 Okoli leta 1960 je Mihevc uredil dva apartmajska niza, ki stojita za hotelom oz. ob cesti, ki iz magistralne ceste vodi k hotelu. Po zasnovi sta niza, imenovana depandansi Bor, podobna depandansam Cedra, ki so nastale dve leti kasneje. Depandanse Weekend so zgradili leta 1961 in so razporejene na višje ležeči terasi za hotelom, gre za enonadstropne apartmajske nize, ki so kombinacija lokalnih in modernističnih elementov ter so uspešen primer stika arhitekture in naravnega okolja. Okoli leta 1962 je Mihevc oblikoval šest enonadstropnih in razgibanih apartmajskih nizov imenovanih Cedra, ki ležijo v zelenem predelu za hotelom oz. za depandansami Weekend. Stavbe so sicer skoraj enake motelu (danes sta to vili Oliva in Tamara) v turističnem naselju Belvedere nad Izolo, ki ga je Mihevc zasnoval leta 1964. Istega leta je bil v Ankaranu zgrajen gostinski objekt ob morju – taverna, ki so ji kasneje na severozahodno stran dodali manjši paviljon sladolednega vrta. Taverna ob morju ima tudi veliko zunanjo teraso in plesišče, po zasnovi pa spominja na restavracijo hotela Konvent. V letih 1960, 1965, 1975 so nastali še apartmaji Oljčna pot, ki stojijo v blagem pobočju nad lokalno cesto na vzhodnem robu Ankarana (Budkovič, Koželj, 2011, 231–232, 234, 240, 242, 244–245).

je Mihevc oblikoval v enovitem duhu. Njegovo obsežno delo na Obali je sčasoma izoblikovalo njemu lasten jezik vzorcev prostorskih in arhitekturnih elementov, ki so bili gradniki njegove vizije mesta v mozaiku mestne krajine. Tako je arhitekt v šestdesetih in sedemdesetih letih ustvarjal precej enovito podobo slovenske Obale, kar je pravzaprav omogočil njegov sodelavec profesor Edo Ravnikar, ki mu je leta 1957 predal vso svojo urbanistično dokumentacijo Slovenskega primorja in se zavezal, da mu tam ne bo več konkuriral. Od leta 1959, ko je izdelal osnutek regionalnega načrta za slovensko obalo, ter vse do leta 1974 je bilo vse urbanistično načrtovanje na Obali v Mihevčevih rokah in Ankaran mu je predstavljal pomemben del njegove vizije kontinuirane urbanizacije. Od Ankarana do Žusterne je namreč želel urediti gručasto zazidavo, ki bi se prilagajala reliefu, nekakšno trakasto somestje ob obali, kar je nakazal že z ureditvijo v Ankaranu (Budkovič, Koželj, 2011, 14–17).

Oblikovanje hotelskega vrta v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja je izhajalo še iz tradicije arhitektonskega oz. arhitekturnega vrta, ki se v Evropi uveljavi v poznem 19. stoletju. Začetniki tega novega oblikovanja so bili arhitekti in so vrt pogosto razumeli kot podaljšek hiše oz. kot bivalne prostore na prostem. Vrtne zasnove so bile formalne, v vrtovih so bili pogosti arhitekturni elementi (zidci, nižje terase, pergole ipd.), tudi rastlinski okras je dobil bolj prostor-tvorno funkcijo (Gotheim, 1977, 447–458). V načrtih opisanih projektov prepoznamo nekatere elemente arhitektonskega vrta, a ob upoštevanju realizirane ureditve vrta, le težko govorimo o celoviti in konceptualno povezani vrtni zasnovi oz. o

vrtni zasnovi nasploh. Vrt v tem primeru predstavlja le prostor za izvajanje hotelskih funkciji in je izgubil svojo oblikovno vlogo.

Danes je hotel³⁶ ena izmed turističnih kapacitet podjetja Adria, njegovo ime pa je pridobilo nekoliko bolj internacionalni prizvok – *Convent*. Podoba hotela in okolice še danes v glavnem sledi Mihevčemu projektu iz šestdesetih let. Zahodna terasa je tako v veliki meri tlakovana in pozidana, vrt pa je zreduciran na travnate ploskve, nekaj dreves in grmovnic. V drugi polovici 20. stoletja so sicer dodali nekaj rastlinskih vrst, kot so ciprese, smreke, oleander, nekaj trajnic (sivka, volnati čišljak, nemški rožmarin, vrtnice idr.) ter za letovišča značilne palme. V šestdesetih letih so spremenili tudi nekdanji potek opornih zidov in nivojev vrtnih teras, uredili pa so tudi dostop na teraso po štirih poteh. Tako lahko obiskovalci na glavno teraso pridejo iz hotela; po poti, ki vodi do višje ležečih letnih hišic (mimo nerealiziranega zelenjavnega vrta); iz južne terase z vodnjakom, ki je bil tja prenesen naknadno; ali pa iz nižje ležeče terase, ki nudi gosto senco in kjer v krožni poglobitvi stoji vodnjak, ob robu pa so dodani še iz kamnitih fragmentov sestavljene miza in klopi. Iz te senčnate terase je prek stopnišč in tlakovanih poti mogoč dostop še na druge terase, ki so v nepravilnem redu nanizane po rahli vzpetini, spuščajoči se do morja. Oblikovani vrt palače sicer ni segal do morske obale, je pa terasasta ureditev omogočala lepe poglede nanj. Tako lahko še danes – kot so nekdanj benediktinci in člani družine Madonizza – obiskovalec *Conventa* uživa vsaj v pogledu na rodovitno in gričevnato obmorsko krajino Valdoltrre.

36 Zapis Semija sicer navaja na misel, da je bila palača Madonizze že prej preurejena v hotel, ki je vsako leto gostil domačo in tujo aristokratsko javnost ter so mu nadeli ime »Lido di San Nicolo«, ime, ki spominja na nekdanjo vlogo teh objektov v Valdoltri (Semi, 1935, 10). Mogoče je, da se je Semi pri tem naslanjal na besede Naldinija, ki je leta 1700 poročal o uglednih gostih samostana (Naldini, Darovec, 2001, 159).

HISTORY OF THE FORMER ARISTOCRATIC PALACE AND ITS GARDENS AT VALDOLTRA
FROM THE BENEDICTINE MONASTERY WITH MONASTIC GARDENS TO THE
CONVENT HOTEL WITH ITS TERRACES IN ANKARAN*Ines Unetič*

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za umetnostno zgodovino, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
Interpretatorica kulturne dediščine, Selšček 8a, 1382 Begunje pri Cerknici
e-mail: ines.unetic@ff.uni-lj.si; inesunetic@gmail.com

ABSTRACT

In the Middle Ages, a church was built in the bay where today's settlement Ankaran is located, and this church was the reason for the establishment of the Benedictine monastery S. Nicolò d'Oltra. The church was initially dedicated to S. Apollinaire, but – after 1072, when it became a part of the Venetian Benedictine monastery S. Nicolò del Lido – its patrocinium was gradually replaced by that of S. Nicholas. In the 16th and 17th centuries, both the architecture of the monastery and its garden were created. Archival documents show that the purpose of the monastery garden was mainly to grow herbs and fruit. In 1774 the monastery property in Valdoltra was acquired by the family Madonizza, a noble family from Koper, who rearranged the monastery complex into a summer residence. The building and its surroundings were rearranged in the thirties and in the late 19th century – the architecture remodelled in this time could be classified as neo-baroque in style, and the designed garden as a late landscape garden. In the first half of the 20th century, the family Madonizza wanted to transform their property in Valdoltra into a hotel complex. The plans were prepared by the architect Giovanni Madonizza, but their execution was interrupted by the outbreak of the Second World War. The idea of a hotel complex in Valdoltra later materialized – in the new Yugoslavian state. In the late 1950s and 1960s, plans for the rearrangement of the palace into a hotel were commissioned from different architects, such as Vinko Glanz, Anton Bitenc, Edo Mihevc and others. The focus of this project was on the building; however, the immediate surroundings of the hotel were included in the plans, and the hotel garden would have an architectural character, if the plans had been fully realized. Despite the many past alterations, today's Convent Hotel has retained its historical appearance, while the hotel garden is mostly unmaintained and has lost its former design. However, one can still discern some elements of past garden designs and the connection of the terrace garden with the broader surroundings.

Keywords: Benedictine monastery, summer residence, S. Nicolò d'Oltra, Valdoltra, Ankaran, Madonizza, monastery garden, designed garden, Hotel Konvent, Hotel Convent, Vinko Glanz, Anton Bitenc, Edo Mihevc, landscape garden, architectural garden

VIRI IN LITERATURA

AS 179 – SI AS (Arhiv republike Slovenije) 179/557/c/07 (franciscejski kataster).

NUK, GS 0 422 – Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), rokopisna zbirka, (1687): Viridarii Adriatici Elysia. Oder Dess um den venetianischen Golfo florierenden Lust-Gartens, schönes Lust-Hauss, so da ist, die, in selbigem ligende, welt-berühmte, grosse Haupt-Statt, und mächtige Republic Venedig ... : dem curiosen Leser zur Nachrich und Belustigung, historisch, und in vilen schönen Kupffer-Figuren, nach iessiger Zeit Beschaffenheit, vorgestellt. Augspurg : in Verlag Jacob Enderling, Buchhandlers : druckts Thomas Astaler.

PAK, 302 – SI PAK (Pokrajinski arhiv Koper) 302 rod-bina Madonizza, škatle: 5, 24, 25, 25–28 (arhiv družine Madonizza).

PAK, OLO, 815 – SI PAK (Pokrajinski arhiv Koper) OLO KP 815, 41 (Okrajni ljudski odbor Koper).

PAK, OLO, 1029 – SI PAK (Pokrajinski arhiv Koper) OLO KP 1029, 7 (Okrajni ljudski odbor Koper).

PAK, OLO, 1031 – SI PAK (Pokrajinski arhiv Koper) OLO KP 1031, 4 (Okrajni ljudski odbor Koper).

PAK, KP 712.29, 369 – SI PAK (Pokrajinski arhiv Koper) KP 712.29, Občinski ljudski odbor Koper, t. e. 369. 27 (1958).

PAK, KP 712.29, 370 – SI PAK (Pokrajinski arhiv Koper) KP 712.29, Občinski ljudski odbor Koper, t. e. 370.7 (1958).

PAK, KP 712.29, 639 – SI PAK (Pokrajinski arhiv Koper) KP 712.29, Občinski ljudski odbor Koper, t. e. 369. 1 (1961).

Almerigogna, P. (1958): Piero de Madonissa. Un garibaldino capodistriano. La porta orientale: rivista mensile di studi giuliani e dalmati, XXVDH, 11–12, 426–434.

Bernik, S. (1968): Organizem slovenskih obmorskih mest: Koper, Izola, Piran. Ljubljana, Mladinska knjiga; Piran, Medobčinski zavod za spomeniško varstvo.

Blasi, P. (2003): La poesia di P.A. Quarantotti Gambini e dei Capodistriani dell'esodo. Trst, „Italo Svevo“.

Budkovič, T., Koželj, J. (2011): Edo Mihevc: Vodnik po arhitekturi. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo.

Cigui, R. (2007): "I benedettini nella Venezia Giulia" di Antonio Alisi. Atti 37. Trst, Università popolare; Rovinj, Centro di ricerche storiche; Reka, Unione Italiana, 401–467.

Comisso, G. (1998): Giovanni de Madonizza architetto, ingegnere capodistriano cavaliere della Corona

d'Italia. Tempi & cultura: Istria, Fiume, Dalmazia: rivista semestrale dell'Istituto regionale per la cultura istriana, 2, 4, 55–56.

Gothein, M. L. (1977): Geschichte der Gartenkunst. Hildesheim, New York, Georg Olms Verlag.

Heckmann, H. (1998): Walahfrid Strabos Hortulus – der ideale Klostersgarten. V: Hans Sarkowicz (ur.): Die Geschichte der Gärten und Parks. Frankfurt am Main, Insel, 122–133.

Le onoranze (1930): Le onoranze ad Antonio Madonizza. Atti e memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, 42, 2, 455–463.

Logar, N., Župančič, M. (1981): Preliminarna poročila o konservatorskih raziskavah in delih (Ankaran). Varstvo spomenikov, 23, 299.

Logar, N., Župančič, M. (1982): Preliminarna poročila o konservatorskih raziskavah in delih (Ankaran). Varstvo spomenikov, 24, 165.

Masri, R. (1995): The Cedars of Lebanon: Significance, Awareness and Management of the Cedrus libani in Lebanon. Cedars Awareness and Salvation Effort seminar on the environment in Lebanon. Massachusetts Institute of Technology. <http://almashriq.hiof.no/lebanon/300/360/363/363.7/cedars2.html> (20. 8. 2014).

Miškovič, V. (1982): Vila Dajla. Diplomsko delo. Ljubljana, [Miškovič, V.].

Naldini, P. in Darovec, D. (2001): Cerkevni krajepis ali Opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko: Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, Škofija.

Oter Gorenčič, M. (2012): Srednjeveška stavbna dediščina benediktincev, dominikancev, manjših bratov sv. Frančiška in klaris v slovenski Istri. Annales, Ser. hist. sociol., 22, 2, 555–588.

Padova (1989): Padova forma urbis. Padova, Marsilio.

Schulz, O. (2008): Deutschlands schönste Kloster-gärten. Geschichte, Anlage und Gestaltung, die Pflanzen. Dunaj, [Buchgemeinschaft Donauland u.a.].

Semi, F. (1935): Il cenobio Cassinese di San Nicolò d'Oltra. Koper, „Pro Capodistria“.

Tommasini, G. F. (1993): Zgodovinski komentarji o Istri. Ljubljana, Kres.

Unetič, I. (2013): Vrtna umetnost na Kranjskem v 18. in 19. stoletju = Garden art in Carniola in the 18th and 19th century: doktorska disertacija. Ljubljana : [I. Unetič].